

I

(Seadusandlikud aktid)

DIREKTIIVID

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2016/800,

11. mai 2016,

mis käsitleb kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatise

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 82 lõike 2 punkti b,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust ⁽¹⁾,

pärast konsulteerimist Regioonide Komiteega,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt ⁽²⁾

ning arvestades järgmist:

- (1) Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada menetluslikud tagatised selleks, et lapsed, st alla 18-aastased isikud, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatavad või süüdistatavad, oleksid võimelised asjaomasest menetlusest aru saama ja seda jälgima ning kasutama oma õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ning et ära hoida uute õigusrikkumiste toimepanemist laste poolt ja edendada nende lõimumist ühiskonda.
- (2) Käesoleva direktiivi eesmärk on kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetlusõiguste kaitse ühiste miinimumnormide kehtestamisega suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikuse tunnustamise hõlbustamisele. Sellised ühised miinimumnormid peaksid kõrvaldama ka takistused kodanike vabalt liikumiselt liikmesriikide territooriumil.
- (3) Kuigi liikmesriigid on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „konventsioon“), kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni osalised, näitavad kogemused, et ainuüksi see asjaolu ei tekita alati piisavat usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõiguse süsteemide vastu.
- (4) Nõukogu võttis 30. novembril 2009 vastu resolutsiooni teekaardi kohta, mille eesmärk on tugevdada kahtlustatavate või süüdistatavate menetlusõigusi kriminaalmenetluses ⁽³⁾ (edaspidi „teekaart“). Järgjärgulise lähenemisviisi kohaselt nõutakse teekaardis meetmete võtmist, mis käsitlevad õigust kirjalikule ja suulisele tõlkele (meede A), õigust teabele õiguste ja süüdistuse kohta (meede B), õigust õigusabile ja õigusnõustamisele (meede C), õigust suhelda sugulaste, tööandjate ja konsulaarasutustega (meede D) ning eriomaseid kaitsemeetmeid selliste kahtlustatavate või süüdistatavate jaoks, kes kuuluvad kaitsetute isikute kategooriasse (meede E). Teekaardis

⁽¹⁾ ELT C 226, 16.7.2014, lk 63.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi 9. märtsi 2016. aasta seisukoht (Euroopa Liidu Teatajas seni avaldamata) ja nõukogu 21. aprilli 2016. aasta otsus.

⁽³⁾ ELT C 295, 4.12.2009, lk 1.

rõhutatakse, et esitatud õiguste järjekord on soovituslik, mis tähendab, et seda võib vastavalt prioriteetidele muuta. Teekaart on koostatud sellisel, et see toimiks tervikuna, selle kasu avaldub täielikult vaid kõigi osade rakendamisel.

- (5) Euroopa Ülemkogu avaldas 11. detsembril 2009 heameelt teekaardi vastuvõtmise üle ja lisas selle Stockholmi programmi „Avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitsel (¹)“ (punkt 2.4). Euroopa Ülemkogu rõhutas, et teekaart ei ole täielik, ning kutsus komisjoni üles analüüsima kahtlustatavate ja süüdistatavate minimaalsete menetlusõiguste muid aspekte ning hindama, kas parema koostöö edendamiseks selles valdkonnas on vaja käsitleda muid küsimusi, näiteks süütuse presumptsiooni.
- (6) Neli õigusakti on teekaardi alusel tänaseks juba vastu võetud, nimelt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivid 2010/64/EL, (²) 2012/13/EL, (³) 2013/48/EL (⁴) ning (EL) 2016/343 (⁵).
- (7) Käesoleva direktiiviga edendatakse lapse õigusi, võttes arvesse Euroopa Nõukogu suuniseid lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta.
- (8) Kui laps on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav või tema suhtes kohaldatakse Euroopa vahistamis määrusega seotud menetlust kooskõlas nõukogu raamotsusega 2002/584/JSK (⁶) (edaspidi „isik, kelle üleandmist taotletakse“), peaksid liikmesriigid tagama, et esmalt võetakse alati arvesse lapse parimaid huvisid kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 24 punktiga 2.
- (9) Lapsele, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, tuleks pöörata erilist tähelepanu, et säilitada lapse arengupotentsiaal ja ühiskonda taasloimumise väljavaated.
- (10) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada lastele, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatavad või süüdistatavad, ja lastele, kelle üleandmist taotletakse. Lastel, kelle üleandmist taotletakse, tuleks käesoleva direktiivi asjakohaseid sätteid kohaldada alates hetkest, mil nad võetakse vahistamismäärust täitvas liikmesriigis vahi alla.
- (11) Käesolevat direktiivi või selle teatavaid sätteid tuleks kohaldada ka sellistele kriminaalmenetluses kahtlustatavatele või süüdistatavatele, kes olid menetluse algatamise ajal lapsed, kuid kes on pärast seda saanud 18-aastaseks, ning kui käesoleva direktiivi kohaldamine on asjakohane, võttes arvesse kõiki kriminaalasjaga seotud asjaolusid, sealhulgas asjaomase isiku küpsust ja kaitsetust.
- (12) Kui isik on ajal, mil temast saab kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, saanud 18-aastaseks, kuid kuritegu pandi toime ajal, mil isik oli laps, julgustatakse liikmesriike kohaldama käesoleva direktiiviga ette nähtud menetluslikke tagatisi, kuni kõnealune isik saab 21-aastaseks, vähemalt seoses kuritegudega, mille on toime pannud sama kahtlustatav või süüdistatav ning mida uuritakse ja menetletakse koos, sest need on lahutamatu seotud kriminaalmenetlusega, mis algatati asjaomase isiku suhtes enne tema 18-aastaseks saamist.
- (13) Liikmesriigid peaksid võtma lapse vanuse kindlakstegemisel aluseks lapse enda väited, kontrollima lapse perekonnaseisu, uurima dokumente ja muid tõendeid ning kui sellised tõendid puuduvad või ei ole veenvad, tuginema arstlikule kontrollile. Arstlik kontroll tuleks läbi viia viimase abinõuna ning ranges kooskõlas lapse õiguste, füüsilise puutumatuse ja inimväärikusega. Kui säilib kahtlus, et isik võib olla alaealine, tuleks käesoleva direktiivi kohaldamisel eeldada, et ta on laps.

(¹) ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

(²) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1).

(³) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT L 142, 1.6.2012, lk 1).

(⁴) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT L 294, 6.11.2013, lk 1).

(⁵) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul (ELT L 65, 11.3.2016, lk 1).

(⁶) Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT L 190, 18.7.2002, lk 1).

- (14) Käesolevat direktiivi ei tuleks kohaldada mõningate vähem tähtsate sätte sümtegede korral. Direktiivi tuleks sellegipoollest kohaldada juhul, kui lapselt, kes on kahtlustatav või süüdistatav, võetakse vabadus.
- (15) Mõnes liikmesriigis on suhteliselt vähem tähtsate sümtegede korral muu kui vabadusekaotusliku karistuse mõistmise pädevus muul asutusel kui kriminaalasjades pädeval kohtul. See võib nii olla näiteks liikluseeskirja ulatusliku rikkumise korral, mis võidakse avastada maanteeliikluse kontrolli käigus. Sellistel juhtudel ei oleks mõistlik nõuda, et pädevad asutused peaksid tagama kõik käesoleva direktiivi kohased õigused. Kui liikmesriigi õiguses on sätestatud vähem tähtsate sümtegede eest karistuste mõistmine sellise asutuse või ametiisiku poolt ja õigus edasi kaevata või võimalus asjaomasel juhul muul viisil kriminaalasjades pädevasse kohtusse pöörduda, tuleks käesolevat direktiivi seega kohaldada üksnes kõnealuses kohtus pärast sellist edasikaebamist või kohtusse pöördumist toimuvate menetluste suhtes.
- (16) Mõnes liikmesriigis loetakse kuriteoks teatavad vähem tähtsad sümteod, eeskätt liikluseeskirja, kohalike omavalit-susüksuste määruste ning avaliku korra piserikkumised. Sellistel juhtudel ei ole mõistlik nõuda, et pädevad asutused peaksid tagama kõik käesoleva direktiivi kohased õigused. Kui liikmesriigi õiguses on vähem tähtsate sümtegede puhul sätestatud, et vabadusekaotuslikku karistust ei saa mõista, tuleks käesolevat direktiivi kohaldada üksnes kriminaalasjades pädeva kohtu menetluste suhtes.
- (17) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada ainult kriminaalmenetlusele. Seda ei tohiks kohaldada muud liiki menetlustele, eelkõige sellistele menetlustele, mis on mõeldud spetsiaalselt laste jaoks ja mille tulemuseks võivad olla kaitse-, paranduslikud või kasvatuslikud meetmed.
- (18) Käesoleva direktiivi rakendamisel tuleks arvesse võtta direktiive 2012/13/EL ja 2013/48/EL. Käesolevas direktiivis sätestatakse täiendavad tagatised seoses lastele ja vanemliku vastutuse kandjale esitatava teabega, et võtta arvesse laste erivajadusi ja haavatavust.
- (19) Lapsed peaksid saama teavet menetluse käigu üldiste aspektide kohta. Selleks tuleks neile eelkõige lühidalt selgitada menetluse järgmisi etappe, niivõrd kui see on kriminaalmenetluse huvisid arvesse võttes võimalik, ning menetlusega seotud ametiasutuste rolli. Antav teave peaks sõltuma kriminaal-asjaoludest.
- (20) Lastele tuleks menetluse võimalikult varases sobivas staadiumis teatada õigusest arstlikule kontrollile ja seda hiljemalt vabaduse võtmisel, kui selline meede lapse suhtes võetakse.
- (21) Kui lapselt võetakse vabadus, peaks lapsele vastavalt direktiivile 2012/13/EL antav õiguste deklaratsioon sisaldama selget teavet lapse käesoleva direktiivi kohaste õiguste kohta.
- (22) Liikmesriigid peaksid vanemliku vastutuse kandjat suuliselt või kirjalikult või mõlemal viisil teavitama kohaldatavatest menetlusõigustest. See teave tuleks esitada niipea kui võimalik ja nii üksikasjalikult kui vaja, et tagada õiglane menetlus ja lapse õiguste tõhus rakendamine.
- (23) Teatavatel tingimustel, mis võivad olla seotud ka ainult ühega vanemliku vastutuse kandjast, tuleks teavitada muud sobivat täiskasvanut, kelle laps on nimetanud ja kelle pädev asutus on sellisena heaks kiitnud. Üheks selliseks juhuks võib olla olukord, kus objektiivsed ja faktilised asjaolud viitavad või annavad alust kahtlusele, et teabe andmine vanemliku vastutuse kandjale võib kriminaalmenetlust oluliselt kahjustada, eelkõige, kui tõendeid võidakse hävitada või muuta või tunnistajaid mõjutada või kui vanemliku vastutuse kandja võib olla koos lapsega väidetava kriminaalse tegevusega seotud.
- (24) Kui asjaolud, mille tõttu pädev asutus edastas teavet vanemliku vastutuse kandja asemel muule sobivale täiskasvanule, ära langevad, tuleks igasugune teave, mille laps käesoleva direktiivi kohaselt saab ja mis on menetluse käigus endiselt asjakohane, edastada vanemliku vastutuse kandjale. See nõue ei tohiks kriminaalmenetlust tarbetult pikendada.

- (25) Lapsel, kes on kahtlustatav või süüdistatav, on õigus kaitsjale kooskõlas direktiiviga 2013/48/EL. Kuna lapsed on kaitsetud ega ole alati võimelised kriminaalmenetlusest täielikult aru saama ja seda jälgima, peaks neid käesolevas direktiivis osutatud olukordades abistama kaitsja. Niisugustes olukordades peaksid liikmesriigid korraldama, et asjaomast last abistaks kaitsja, kui laps ise või vanemliku vastutuse kandja ei ole kaitsja abi korraldanud. Liikmesriigid peaksid vajaduse korral andma õigusabi tagamaks, et last abistab tulemuslikult kaitsja.
- (26) Käesoleva direktiivi kohase kaitsja abi kasutamise eeldus on, et lapsel on õigus kaitsjale kooskõlas direktiiviga 2013/48/EL. Seetõttu, kui direktiivi 2013/48/EL sätte kohaldamine ei võimaldaks lapsel käesoleva direktiivi kohaselt kaitsja abi kasutada, ei tuleks seda sätet kohaldada lapse õiguse suhtes direktiivi 2013/48/EL kohaselt kaitsja abile. Teisest küljest ei tohiks käesolevas direktiivis kaitsja abi kohta sätestatud erandid mõjutada direktiivi 2013/48/EL kohast õigust kaitsja abile ega harta ja konventsiooni ning liikmesriikide ja muu liidu õiguse kohast õigust õigusabile.
- (27) Käesoleva direktiivi sätteid kaitsja abi kohta tuleks asjatu viivitusega kohaldada niipea, kui lapsele on teatatud, et ta on kahtlustatav või süüdistatav. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab kaitsja abi seda, et kaitsja annab õigusabi ja esindab last kriminaalmenetluses. Kui käesolevas direktiivis nähakse ette, et kaitsja abistab last küsitlemise ajal, peaks kaitsja olema kohal. Ilma et see piiraks lapse õigust kaitsjale vastavalt direktiivile 2013/48/EL, ei tähenda kaitsja abi seda, et kaitsja peaks viibima iga uurimis- või tõendite kogumise toimingu juures.
- (28) Tingimusel, et see on kooskõlas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, ei hõlma liikmesriigi kohustus tagada lapsele, kes on kahtlustatav või süüdistatav, käesoleva direktiivi kohaselt kaitsja abi järgmisi olukordi: lapse isiku kindlakstegemine; otsus uurimise alustamise üle; relvade olemasolu või muude selliste turvalisusaspektide kontrollimine; uurimis- või tõendite kogumise toimingud, välja arvatud need, millele on käesolevas direktiivis konkreetselt osutatud, nagu kehaline kontroll, füüsiline läbivaatus, vere-, alkoholi- või muu selline test, fotode tegemine või sõrmejälgede võtmine või lapse toomine pädeva asutuse või ametiisiku ette või üleandmine vanemliku vastutuse kandjale või muule sobivale täiskasvanule kooskõlas liikmesriigi õigusega.
- (29) Kui lapsest, kes algselt ei olnud kahtlustatav ega süüdistatav, vaid näiteks tunnistaja, saab kahtlustatav või süüdistatav, peaks sellel lapsel olema õigus ennast mitte süüstada ja keelduda ütluste andmisest kooskõlas liidu õiguse ja konventsiooniga, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Liidu Kohus (Euroopa Kohus) ja Euroopa Inimõiguste Kohus. Seetõttu osutatakse käesolevas direktiivis otsesõnu tegelikule olukorrale, kus politseis või muus õiguskaitseasutuses kriminaalmenetluse käigus toimuva küsitlemise ajal saab lapsest kahtlustatav või süüdistatav. Kui lapsest, kes ei olnud kahtlustatav või süüdistatav, saab niisuguse küsitlemise ajal kahtlustatav või süüdistatav, tuleks küsitlemine katkestada, kuni lapsele selgitatakse, et ta on kahtlustatav või süüdistatav, ja kuni ta saab käesoleva direktiivi kohaselt kaitsja abi.
- (30) Tingimusel, et see on kooskõlas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, peaks liikmesriikidel olema võimalik teha erand kaitsja abi tagamise kohustusest, kui kaitsja abi ei ole kriminaalasja asjaolusid arvestades proportsionaalne, mida tuleks mõista nii, et alati tuleks esikohale seada lapse parimad huvid. Igal juhul peaks last abistama kaitsja, kui laps tuuakse pädeva kohtu või kohtuniku ette, et otsustada vahi all pidamise üle käesoleva direktiivi kohaldamisalas oleva menetluse mis tahes staadiumis, samuti vahi all pidamise ajal. Peale selle ei tohiks kriminaalkaristusena mõista vabadusekaotuslikku karistust, välja arvatud juhul, kui last on abistanud kaitsja, nii et ta on saanud tõhusalt kasutada oma kaitseõigust, ja igal juhul ülekuulamise ajal kohtuistungil. Liikmesriikidel peaks olema võimalik sätestada sellega seotud praktiline kord.
- (31) Liikmesriikidel peaks olema võimalik teha kaalukal põhjusel kaitsja abi tagamise kohustusest ajutine erand kohtueelses staadiumis, nimelt, kui ilmneb tungiv vajadus hoida ära oluline kahju isiku elule, vabadusele või füüsilisele puutumatusse või kui uurimisasutustel tuleb kiiresti tegutseda, et ennetada raske kuriteoga seotud kriminaalmenetluse olulist kahjustamist, muu hulgas selleks, et saada teavet raske kuriteo väidetavate kaasosaliste kohta või hoida ära raske kuriteoga seotud tähtsa tõendi kaotsimine. Ühel sellisel kaalukal põhjusel tehtud ajutise erandi kohaldamise ajal peaks pädevatel asutustel olema võimalik last küsitleda ilma kaitsja kohalolekuta,

tingimusel et teda on teavitatud, et tal on õigus keelduda ütluste andmisest, ja tal on võimalik seda õigust kasutada, ning kui küsitlemine ei kahjusta kaitseõigust, sealhulgas õigust ennast mitte süüstada. Küsitlemist peaks olema võimalik läbi viia vajalikus ulatuses üksnes teabe saamiseks, mis on hädavajalik, et hoida ära oluline kahju isiku elule, vabadusele või füüsilisele puutumatusle või hoida ära kriminaalmenetluse oluline kahjustamine. Selle ajutise erandi kuritarvitamine kahjustaks põhimõtteliselt pöördumatult kaitseõigust.

- (32) Liikmesriigid peaksid oma õiguses selgelt sätestama sellise ajutise erandi alused ja kriteeriumid ning neid piiratud määral kasutama. Iga ajutine erand peaks olema proportsionaalne, ajaliselt rangelt piiratud, see ei tohiks põhineda üksnes väidetava kuriteo liigil või raskusastmel ega tohiks kahjustada õiglast menetlust üldiselt. Liikmesriigid peaksid tagama, et kui loa käesoleva direktiivi kohase erandi tegemiseks on andnud pädev asutus, kes ei ole kohtunik ega kohus, võib kohus asjaomast otsust hinnata vähemalt kohtumenetluse staadiumis.
- (33) Lapse ja tema kaitsja vahelise suhtluse konfidentsiaalsus on kaitseõiguste tõhusa teostamise seisukohast määrava tähtsusega ning oluline osa õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele. Seetõttu peaksid liikmesriigid seoses käesoleva direktiivi kohaselt sätestatud õigusega kaitsja abile austama kaitsja ja lapse kohtumiste ja muude suhtlusvormide konfidentsiaalsust ilma erandeid tegemata. Käesolev direktiiv ei piira menetlusi sellises olukorras, kus objektiivsed ja faktilised asjaolud annavad alust kahtlustada, et kaitsja on kuriteo toimepanemisega seotud koos lapsega. Kaitsja mis tahes kuritegelikkude tegevust ei tohiks pidada lapsele õiguspärase abi andmiseks käesoleva direktiivi raames. Kohustus austada konfidentsiaalsust ei eelda üksnes seda, et liikmesriigid hoiduvad sellisesse suhtlusesse sekkumast või seda takistamast, vaid ka seda, et kui lapselt võetakse vabadus või ta asub muul viisil riigi kontrolli all olevas kohas, tagavad liikmesriigid, et suhtluse kord tagab sellise konfidentsiaalsuse ja kaitseb seda. See ei tohiks piirata kinnipidamisasutustes kehtivat korda (näiteks kirjavahetuse jälgimine), mille eesmärk on ära hoida kinnipeetavatele keelatud esemete saatmine, tingimisel et selline kord ei võimalda pädevatel asutustel lugeda lapse ja tema kaitsja vahelist kirjavahetust. Käesoleva direktiiviga ei piirata ka liikmesriigi õiguses ette nähtud menetlusi, mille kohaselt võidakse kirjade edasisaatmisest keelduda, kui saatja ei nõustu sellega, et kirjad esitatakse kõigepealt pädevale kohtule.
- (34) Käesoleva direktiiviga ei piirata konfidentsiaalsusnõude rikkumist, mis tuleneb pädevate asutuste teostatavast seaduslikust järelevalvest. Samuti ei piirata käesoleva direktiiviga tööd, mida teevad näiteks liikmesriikide luureteenistused liikmesriikide julgeoleku kaitsmisel kooskõlas Euroopa Liidu lepingu (ELi leping) artikli 4 lõikega 2, või tööd, mis kuulub Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artikli 72 reguleerimisalasse, mille kohaselt ei tohi vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala käsitleva ELi toimimise lepingu V jaotise III osa mõjutada liikmesriikide selliste kohustuste täitmist, mis on seotud avaliku korra säilitamise ja sisejulgeoleku kaitsmisega.
- (35) Lapsel, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, peaks olema õigus individuaalsele hindamisele, et tuvastada tema erivajadused seoses kaitse, hariduse, koolituse ja ühiskonda lõimumisega, et teha kindlaks, kas ja kui suures ulatuses ta vajaks kriminaalmenetluses erimeetmeid, ning et määrata kindlaks tema kriminaalvastutuse ulatus ja tema suhtes kohaldatava konkreetse karistuse või kasvatusliku meetme sobivus.
- (36) Individuaalse hindamise käigus tuleks eelkõige arvesse võtta lapse isiksust ja küpsust, lapse majanduslikku, sotsiaalset ja perekondlikku tausta, sealhulgas tema elukeskkonda, ning lapse erilist kaitsetust põhjustavaid asjaolusid, nagu õpi- ja suhtlemisraskused.
- (37) Individuaalse hindamise ulatust ja üksikasju peaks olema võimalik kohandada vastavalt kriminaalasja asjaoludele, võttes arvesse väidetava kuriteo raskust ja meetmeid, mis võidakse võtta, kui laps sellises kuriteos süüdi mõistetakse. Sama lapse kohta hiljuti koostatud individuaalset hinnangut saab kasutada, kui see ajakohastatakse.
- (38) Pädevad asutused peaksid individuaalsel hindamisel saadud teavet arvesse võtma, kui nad otsustavad, kas lapse suhtes võetakse konkreetseid meetmeid, nagu praktilise abi osutamine, lapse suhtes võetud ennetavate meetmete, näiteks ajutise vahi all pidamise või alternatiivsete meetmete asjakohasuse ja tõhususe hindamine, ning lapse iseloomuomadusi ja olukorda tuleks arvesse võtta mis tahes otsuse või toimingu puhul kriminaalmenetluse käigus, sealhulgas kohtuotsuse tegemisel. Kui individuaalne hindamine ei ole veel valmis, ei tohiks see takistada

pädevaid asutusi niisuguseid meetmeid võtmast või otsuseid tegemast, kui täidetakse käesolevas direktiivis sätestatud tingimusi, sealhulgas seda, et individuaalne hindamine peaks toimuma menetluse varaseimas asjakohases staadiumis. Kui individuaalne hindamine on valmis, võidakse enne individuaalset hindamist võetud meetmete või tehtud otsuste asjakohasust ja tõhusust uuesti kaaluda.

- (39) Individuaalne hindamine peaks toimuma menetluse varaseimas asjakohases staadiumis ja õigel ajal, et prokurör, kohtunik või muu pädev ametiisik võiks selle käigus saadud teavet arvesse võtta, enne kui esitatakse süüdistus kohtulikuks aruteluks. Kui individuaalset hindamist ei ole läbi viidud, peaks olema siiski võimalik süüdistus esitada, kui see on lapse parimates huvides. Nii võidakse toimida näiteks juhul, kui laps viibib eelvangistuses ja individuaalse hindamise ootamine võiks eelvangistust tarbetult pikendada.
- (40) Liikmesriikidel peaks olema võimalik teha individuaalse hindamise kohustusest erand, kui niisugune erand on kriminaalasja asjaoludega põhjendatud, võttes muu hulgas arvesse väidetava süüteo raskust ja meetmeid, mida võidakse võtta, kui laps sellises süüteoos süüdi tunnistatakse, ning tingimused, et selline erand on kooskõlas lapse parimate huvidega. Seejuures tuleks arvesse võtta kõiki asjakohaseid asjaolusid, sealhulgas asjaolu, kas lapse kohta on hiljuti kriminaalmenetluse käigus läbi viidud individuaalne hindamine või võib asjaomasel juhul menetleda ilma süüdistuseta.
- (41) Hoolekandjate suhtes, kes on kahtlustatavad või süüdistatavad, toetab õiglast kohtumõistmist, eelkõige kui lapselt võetakse vabadus ja ta on seetõttu eriti kaitsetus olukorras. Et tagada lapse, kellelt võetakse vabadus, isikupuutumatus, peaks lapsel olema õigus arstlikule kontrollile. Sellise arstliku kontrolli peaks tegema arst või muu kvalifitseeritud spetsialist kas pädevate asutuste algatusel, eelkõige juhul, kui lapse konkreetsed tervisenäitajad selliseks kontrolliks põhjust annavad, või lapse, vanemliku vastutuse kandja või lapse kaitsja taotlusel. Liikmesriigid peaksid kehtestama praktilise korra käesoleva direktiivi kohaselt tehtava arstliku kontrolli ja lapse juurdepääsu kohta sellisele arstlikule kontrollile. Niisugune kord võiks muu hulgas hõlmata ka olukordi, kus sama lapse kohta esitatakse lühikese aja jooksul kaks või rohkem arstliku kontrolli taotlust.
- (42) Lapsed, kes on kriminaalmenetluses süüdistatavad või kahtlustatavad, ei ole alati võimelised mõistma küsitlemise sisu. Sellistele lastele piisava kaitse tagamiseks tuleks seetõttu laste küsitlemine politsei või muu õiguskaitseasutuse poolt audiovisuaalselt salvestada, kui see on proportsionaalne, võttes muu hulgas arvesse seda, kas kaitsja viibib kohal ja kas lapselt võetakse vabadus, mida tuleks mõista nii, et esikohale tuleks alati seada lapse parimad huvid. Käesoleva direktiiviga ei nõuta liikmesriikidelt audiovisuaalsete salvestiste tegemist laste küsitlemisest kohtuniku poolt või kohtus.
- (43) Kui käesoleva direktiivi kohaselt tuleks teha audiovisuaalne salvestis, kuid ettenägematu tehniline probleem muudab sellise salvestise tegemise võimatuks, peaks politseil või muul õiguskaitseasutusel olema võimalik küsitleda last ilma audiovisuaalse salvestamiseta, tingimusel et on tehtud mõistlikke pingutusi tehnilise probleemi lahendamiseks, küsitlemist ei ole asjakohane edasi lükata ning see on kooskõlas lapse parimate huvidega.
- (44) Vaatamata sellele, kas lapse küsitlemist audiovisuaalselt salvestatakse, tuleks küsitlemine igal juhul läbi viia viisil, mis arvestab asjaomase lapse vanust ja küpsust.
- (45) Lapsed on iseäranis kaitsetud, kui neilt võetakse vabadus. Seetõttu tuleks teha erilisi jõupingutusi vältimaks vabaduse võtmist ja eelkõige laste vahi all pidamist menetluse mis tahes staadiumis enne seda, kui kohus on teinud lõpliku otsuse küsimuses, kas asjaomane laps on kuriteo toime pannud, võttes arvesse võimalikke riske laste füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele arengule ja kuna vabaduse võtmine võib raskendada nende taasloomumist ühiskonda. Liikmesriigid võivad kehtestada praktilise korra, nagu suunised või juhised politseiametnikele, käesoleva nõude kohaldamiseks politsei kinnipidamise juhtudele. Mingil juhul ei välista see nõue politsei või muu õiguskaitseasutuse võimalust laps kinni pidada, kui see näib esmapilgul vajalik, nagu teolt tabamisel või vahetult pärast kuriteo toimepanemist.

- (46) Pädevad asutused peaksid alati kaaluma vahi all pidamisele alternatiivseid meetmeid (alternatiivsed meetmed) ja võimaluse korral selliseid meetmeid rakendama. Sellised alternatiivsed meetmed võivad hõlmata keeldu lapsel teatavates kohtades viibida, kohustust elada teatavas kohas, piiranguid suhtlemisel teatavate isikutega, kohustust teavitada pädevaid asutusi, osalemist haridusprogrammides või tingimusel, et laps sellega nõus on, osalemist teraapia või sõltuvusravi programmides.
- (47) Kohus peaks lapse vahi all pidamise korrapäraselt läbi vaatama ning seda võib teha ka kohtunik ainuisikuliselt. Kohus peaks saama sellise korrapärase läbivaatamise teha *ex officio* või lapse, lapse kaitsja või muu õigusasutuse kui kohtu, eelkõige prokuröri taotlusel. Liikmesriigid peaksid kehtestama selle kohta praktilise korra, muu hulgas olukorra puhuks, kus kohus on juba *ex officio* korrapärase läbivaatamise teinud ning laps või lapse kaitsja taotleb uut läbivaatamist.
- (48) Laste vahi all pidamise korral tuleks neile tagada spetsiaalsed kaitsemeetmed. Eelkõige tuleks neid hoida täiskasvanutest lahus, välja arvatud juhul, kui vastavalt ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 37 punktile c leitakse, et lapse eraldamata jätmine on lapse parimates huvides. Kui kinnipeetav laps saab 18-aastaseks, peaks säilima võimalus teda kinni pidada täiskasvanutest eraldi, kui see on asjaomase isiku asjaolusid arvestades põhjendatud. Arvestades nende loomuoast kaitsetust, tuleks erilist tähelepanu pöörata sellele, kuidas kinnipeetavaid lapsi koheldakse. Lastel peaks olema juurdepääs oma vajadustele vastavatele võimalustele haridust omandada.
- (49) Liikmesriigid peaksid ühtlasi tagama, et politsei poolt kinni peetud lapsed, kes on kahtlustatavad või süüdistatavad, hoitaks täiskasvanutest lahus, välja arvatud juhul, kui leitakse, et lapse eraldamata jätmine on lapse parimates huvides, või kui erakorralistel asjaoludel ei ole võimalik seda teha, tingimusel et lapsi hoitakse täiskasvanutega koos viisil, mis on kooskõlas lapse parimate huvidega. Näiteks hõredalt asustatud aladel peaks politseil olema võimalik lapsi erandkorras kinni pidada koos täiskasvanutega, välja arvatud juhul, kui see on lapse parimate huvidega vastuolus. Sellisel juhul tuleks pädevatelt asutustelt nõuda erilist valvsust, et kaitsta lapse füüsilist puutumatumust ja heaolu.
- (50) Lapsi peaks olema võimalik kinni pidada koos noorte täiskasvanutega, välja arvatud juhul, kui see on lapse parimate huvidega vastuolus. Liikmesriigid peaksid kindlaks määrama, millised isikud loetakse vastavalt nende riigisisesele õigusele ja menetlustele noorteks täiskasvanuteks. Liikmesriikidel soovitatatakse kindlaks määrata, et vanemaid kui 24-aastaseid isikuid ei saa liigitada noorteks täiskasvanuteks.
- (51) Laste vahi all pidamise korral peaksid liikmesriigid võtma käesolevas direktiivis sätestatud asjakohased meetmed. Nende meetmetega tuleks muu hulgas tagada perekonnaelu õiguse tõhus ja järjepidev rakendamine. Lastel peaks eelkõige olema õigus säilitada külastuste ja kirjavahetuse kaudu regulaarne kontakt oma vanemate, muude pereliikmete ja sõpradega, välja arvatud juhul, kui erakorralised piirangud on vajalikud lapse parimates huvides või õigusemõistmise huvides.
- (52) Samuti peaksid liikmesriigid võtma asjakohaseid meetmeid, et tagada lapse usu- ja veendumusvabaduse austamine. Selleks peaksid liikmesriigid eelkõige hoiduma lapse usutunnistusse ja veendumustesse sekkumast. Liikmesriikidel ei ole aga kohustust võtta aktiivseid meetmeid, et lapsi usukommete täitmisel aidata.
- (53) Kohasel juhul peaksid liikmesriigid võtma asjakohaseid meetmeid ka muudes vabaduse võtmise olukordades. Meetmed peaksid olema proportsionaalsed ja sobivad vabaduse võtmise laadiga, nagu politsei kinnipidamine või vahi all pidamine, ning selle kestusega.
- (54) Ametiisikud, kes puutuvad lastega vahetult kokku, peaksid arvesse võtma eri vanuserühmadesse kuuluvate laste konkreetseid vajadusi ja tagama, et menetlust kohandatakse vastavalt nende vajadustele. Seepärast peaksid need spetsialistid olema saanud erivaljaõppe lastega töötamiseks.
- (55) Lapsi tuleks kohelda vastavalt nende vanusele, erivajadustele, küpsusele ja arusaamisvõimele ja võtta arvesse kõiki erivajadusi, sealhulgas suhtlemisraskusi, mis neil võivad olla.

- (56) Võttes arvesse liikmesriikide õigustraditsioonide ja -süsteemide erinevusi, tuleks tagada laste eraelu puutumatus kriminaalmenetluses parimal võimalikul viisil, eesmärgiga muu hulgas hõlbustada laste taasloomist ühiskonda. Liikmesriigid peaksid sätestama, et lapsed puudutavad kohtuistungid on üldjuhul kinnised, või peaksid lubama kohtutel või kohtunikel kuulutada sellised kohtuistungid kinnisteks. See ei piira kohtuotsuste avalikku kuulutamist kooskõlas konventsiooni artikliga 6.
- (57) Lapsel peaks olema õigus sellele, et teda saadab kohtuistungil, mis teda puudutab, vanemliku vastutuse kandja. Kui vanemlik vastutus sama lapse eest on rohkem kui ühel isikul, peaks lapsel olema õigus sellele, et teda saadavad kohtuistungil kõik vanemliku vastutuse kandjad, välja arvatud juhul, kui see ei ole pädevate asutuste mõistlikele jõupingutustele vaatamata võimalik. Liikmesriigid peaksid sätestama praktilise korra seoses laste õigusega viibida neid puudutaval kohtuistungil koos vanemliku vastutuse kandjaga, ning tingimused, mille korral vanemliku vastutuse kandja võib ajutiselt kohtuistungilt eemaldada. Selline kord võiks muu hulgas hõlmata olukorda, kus vanemliku vastutuse kandja ei saa ajutiselt last saata või ei taha lapse saatmise võimalust kasutada, tingimisel et võetakse arvesse lapse parimaid huvisid.
- (58) Teatavas olukorras, mis võib olla seotud ka ainult ühe vanemliku vastutuse kandjaga, peaks lapsel olema õigus sellele, et teda saadab kohtuistungil muu sobiv täiskasvanu kui vanemliku vastutuse kandja. Üks niisugune olukord on siis, kui last saatev vanemliku vastutuse kandja võib kriminaalmenetlust oluliselt kahjustada, eelkõige siis, kui objektiivsed ja faktilised asjaolud viitavad või annavad alust kahtlustada, et võidakse hävitada või muuta tõendeid, võidakse mõjutada tunnistajaid või kui vanemliku vastutuse kandja võis olla väidetava kriminaalse tegevusega seotud koos lapsega.
- (59) Käesoleva direktiivi kohaselt peaks lapsel olema õigus sellele, et teda saadab vanemliku vastutuse kandja, ka menetluse muudes staadiumides, kus ta kohal viibib, nagu politseiküsitlusel.
- (60) Süüdistatava õigus osaleda isiklikult kohtulikult arutelul põhineb harta artiklis 47 ja konventsiooni artiklis 6 sätestatud õigusel õiglasele kohtulikule arutamisele, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus. Liikmesriigid peaksid võtma asjakohaseid meetmeid, et ergutada lapsi neid puudutaval kohtulikult arutelul kohal viibima, muu hulgas kutsudes neid sinna isiklikult ja saates kutse koopia vanemliku vastutuse kandjale või, kui see oleks vastuolus lapse parimate huvidega, muule sobivale täiskasvanule. Liikmesriigid peaksid sätestama praktilise korra seoses lapse viibimisega teda puudutaval kohtulikult arutelul. See kord võiks sisaldada sätteid, milles käsitletakse tingimusi, mille kohaselt võib lapse kohtulikult arutelult ajutiselt eemaldada.
- (61) Teatavaid käesolevas direktiivis sätestatud õigusi tuleks lastele, kelle üleandmist taotletakse, kohaldada alates hetkest, mil nad võetakse vahistamismäärust täitvas liikmesriigis vahi alla.
- (62) Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlused on liikmesriikide kriminaalasju puudutavas koostöös otsustava tähtsusega. Raamotsuses 2002/584/JSK esitatud tähtaegadest kinnipidamine on sellise koostöö puhul väga oluline. Seetõttu tuleks nendest tähtaegadest kinni pidada, kuigi lapsel, kelle üleandmist taotletakse, peaks samal ajal olema võimalik Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlustes oma käesoleva direktiivi kohaseid õigusi täiel määral kasutada.
- (63) Liikmesriigid peaksid võtma asjakohaseid meetmeid tagamaks, et kohtunikel ja prokuröridel, kes tegelevad lapsi puudutavate kriminaalmenetlustega, oleks selles valdkonnas eripädevus või tõhus juurdepääs erikoolitusele, eelkõige seoses laste õiguste, sobivate küsitlemisvõtete, lastepsühholoogia ning lapse jaoks kohandatud keelekasutusega. Liikmesriigid peaksid ühtlasi võtma sobivaid meetmeid, et edendada niisuguse erikoolituse korraldamist kaitsjatele, kes tegelevad lapsi puudutavate kriminaalmenetlustega.
- (64) Selleks et jälgida ja hinnata käesoleva direktiivi tõhusust, tuleb kättesaadavate andmete hulgast koguda direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta asjakohaseid andmeid. Sellised andmed hõlmavad õigus- ja õiguskaitseasutuste registreeritud andmeid ning vastavalt võimalusele tervishoiu- ja sotsiaalteenistuste kogutud haldusandmeid, mis puudutavad direktiivis sätestatud õigusi, eelkõige laste arv, kellele anti võimalus kasutada kaitsja abi, läbi viidud individuaalsete hindamiste arv, audiovisuaalselt salvestatud küsitlemiste arv ning laste arv, kellelt võeti vabadus.

- (65) Liikmesriigid peaksid austama käesolevas direktiivis sätestatud õigusi ja tagama nende järgimise ilma igasuguse diskrimineerimiseta mis tahes alusel, nagu rass, nahavärv, sugu, seksuaalne sättumus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud seisukohad, kodakondsus, etniline või sotsiaalne päritolu, varaline seis, puue või sünnipära.
- (66) Käesolev direktiiv on kooskõlas hartas ning konventsioonis tunnustatud põhiõiguste ja põhimõtete, nagu piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu, õigus isikupuutumatusel, lapse õigused, puudega inimeste lõimumine ühiskonda, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele ning süütuse presumptsioon ja kaitseõigus. Käesolevat direktiivi tuleks rakendada vastavalt nendele õigustele ja põhimõtetele.
- (67) Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumnormid. Liikmesriikidel peaks olema võimalik käesolevas direktiivis sätestatud õigusi laiendada, et tagada kaitse kõrgem tase. Selline kaitse kõrgem tase ei tohiks takistada kohtuotsuste vastastikust tunnustamist, mida kõnealused miinimumnormid peaksid hõlbustama. Liikmesriikide pakutav kaitse tase ei tohiks kunagi langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud hartas või konventsioonis, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus.
- (68) Arvestades et liikmesriigid ei suuda piisavalt saavutada käesoleva direktiivi eesmärke kehtestada ühised miinimumnormid selliste laste menetluslike tagatiste kohta, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatavad või süüdistatavad, ning et meetme ulatuse ja mõju tõttu on seda parem saavutada liidu tasandil, võib liit võtta meetmeid kooskõlas ELi lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärgi saavutamiseks vajalikust kaugemale.
- (69) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 (Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suhtes) artiklite 1 ja 2 kohaselt ning ilma et see piiraks nimetatud protokoll artikli 4 kohaldamist, ei osale need liikmesriigid käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole nende suhtes siduv ega kohaldatav.
- (70) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokoll nr 22 (Taani seisukoha kohta) artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani käesoleva otsuse vastuvõtmisel ning see ei ole tema suhtes siduv ega kohaldatav.
- (71) Vastavalt liikmesriikide ja komisjoni 28. septembri 2011. aasta ühisele poliitilisele deklaratsioonile selgitavate dokumentide kohta ⁽¹⁾ on liikmesriigid kohustunud põhjendatud juhtudel lisama oma ülevõtmismeetmeid käsitlevatele teadetele ühe või mitu dokumenti, milles selgitatakse seost direktiivi osade ja liikmesriigi ülevõtvate õigusaktide vastavate osade vahel. Käesoleva direktiivi puhul leiab seadusandja, et selliste dokumentide edastamine on põhjendatud,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

Artikkel 1

Reguleerimisese

Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised miinimumnormid selliste laste teatavate õiguste kohta,

- a) kes on kriminaalmenetluses kahtlustatavad või süüdistatavad või
- b) kelle suhtes vastavalt raamotsusele 2002/584/JSK rakendatakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlust (edaspidi „isik, kelle üleandmist taotletakse“).

⁽¹⁾ ELT C 369, 17.12.2011, lk 14.

*Artikkel 2***Kohaldamisala**

1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse lapsele, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav. Direktiivi kohaldatakse kuni lõpliku otsuse tegemiseni küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav on süüteo toime pannud, sealhulgas asjakohasel juhul karistuse mõistmine ja edasikaebuse lahendamine.
2. Käesolevat direktiivi kohaldatakse kooskõlas artikliga 17 lapsele, kes on isik, kelle üleandmist taotletakse, alates hetkest, mil ta vahistamismäärust täitvas liikmesriigis vahi alla võetakse.
3. Välja arvatud artiklit 5, artikli 8 lõike 3 punkti b ja artiklit 15, niivõrd kui neis sätetes osutatakse vanemliku vastutuse kandjale, kohaldatakse käesolevat direktiivi või selle teatavaid sätteid käesoleva artikli lõikes 1 ja 2 osutatud sellisele isikule, kes oli laps ajal, mil tema suhtes menetlus algatati, kuid kes on pärast seda saanud 18-aastaseks, ning kui käesoleva direktiivi või selle teatavate sätete kohaldamine on kriminaalasja asjaolude puhul asjakohane, võttes arvesse muu hulgas isiku küpsust ja kaitsetust. Liikmesriigid võivad otsustada käesolevat direktiivi mitte kohaldada, kui asjaomane isik saab 21-aastaseks.
4. Käesolevat direktiivi kohaldatakse lapsele, kes ei olnud algselt kahtlustatav ega süüdistatav, ent kellest sai kahtlustatav või süüdistatav politsei või muu õiguskaitseasutuse poolt küsitlemise käigus.
5. Käesolev direktiiv ei mõjuta liikmesriikide õigusnorme, mis määravad kindlaks kriminaalvastutuse ea.
6. Ilma et see piiraks õigust õiglasele kohtulikule arutamisele vähem tähtsate süütegude puhul,
 - a) kui liikmesriigi õiguses on sätestatud, et karistust võib mõista muu asutus kui kriminaalasjades pädev kohus ja niisuguse karistuse mõistmise võib sellisele kohtule edasi kaevata või sellega võib pöörduda sellisesse kohtusse, või
 - b) kui karistusena ei saa mõista vabadusekaotust,

kohaldatakse käesolevat direktiivi üksnes kriminaalasjades pädeva kohtu menetluste suhtes.

Olenemata kriminaalmenetluse staadiumist, kohaldatakse käesolevat direktiivi alati täiel määral, kui lapselt võetakse vabadus.

*Artikkel 3***Mõisted**

Käesoleva direktiivi kohaldamisel kasutatakse järgmisi mõisteid:

- 1) „laps“ – alla 18-aastane isik;
- 2) „vanemliku vastutuse kandja“ – iga isik, kellel on lapse suhtes vanemlik vastutus;
- 3) „vanemlik vastutus“ – kõik lapse isiku või varaga seotud õigused ja kohustused, mis antakse füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsusega, seaduse alusel või õiguslike tagajärgedega kokkuleppe alusel, sealhulgas eestkosteõigus ja suhtlusõigus.

Kui seoses esimese lõigu punktiga 1 ei ole kindel, kas isik on saanud 18-aastaseks, eeldatakse, et kõnealune isik on laps.

*Artikkel 4***Õigus teabele**

1. Liikmesriigid tagavad, et niipea, kui lapsele on teatatud, et ta on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, teavitatakse teda vastavalt direktiivile 2012/13/EL viivitamata tema õigustest ja menetluse käigu üldistest aspektidest.

Liikmesriigid tagavad samuti, et last teavitatakse käesoleva direktiiviga ette nähtud õigustest. Viimati nimetatud teave esitatakse

- a) kohe, kui lapsele on teatatud, et ta on kahtlustatav või süüdistatav, ning talle teatatakse, et tal on
 - i) õigus vanemliku vastutuse kandja teavitamisele vastavalt artiklile 5;
 - ii) õigus kaitsja abile vastavalt artiklile 6;
 - iii) õigus eraelu puutumatusel vastavalt artiklile 14;
 - iv) õigus sellele, et teda saadab vanemliku vastutuse kandja peale kohtuistungite ka teistes menetlusstaadiumides vastavalt artikli 15 lõikele 4;
 - v) õigus saada õigusabi, nagu on sätestatud artiklis 18;
- b) menetluse võimalikult varases sobivas staadiumis ja talle teatatakse, et tal on
 - i) õigus individuaalsele hindamisele vastavalt artiklile 7;
 - ii) õigus arstlikule kontrollile, sealhulgas õigus arstiabile, vastavalt artiklile 8;
 - iii) õigus vabaduse võtmise piiramisele ja alternatiivsete meetmete kasutamisele, sealhulgas õigus vahistamisotsuse korrapärasele läbivaatamisele, vastavalt artiklitele 10 ja 11;
 - iv) õigus sellele, et kohtuistungil saadab teda vanemliku vastutuse kandja, vastavalt artikli 15 lõikele 1;
 - v) õigus viibida isiklikult kohtulikult arutelul vastavalt artiklile 16;
 - vi) õigus tõhusatele õiguskaitsevahenditele vastavalt artiklile 19;
- c) vabaduse võtmise korral ja talle teatatakse, et tal on õigus erikohtlemisele vastavalt artiklile 12.

2. Liikmesriigid tagavad, et lõikes 1 osutatud teave antakse kirjalikult, suuliselt või mõlemal viisil, lihtsas ja mõistetavas sõnastuses ja et teabe andmine dokumenteeritakse, kasutades liikmesriigi õiguse kohast dokumenteerimiskorda.

3. Liikmesriigid tagavad, et kui lastele antakse direktiivi 2012/13/EL kohaselt õiguste deklaratsioon, siis sisaldab see deklaratsioon viidet käesolevas direktiivis sätestatud õigustele.

*Artikkel 5***Lapse õigus vanemliku vastutuse kandja teavitamisele**

1. Liikmesriigid tagavad, et vanemliku vastutuse kandjale edastatakse niipea kui võimalik teave, mida lapsel on õigus saada vastavalt artiklile 4.

2. Lõikes 1 osutatud teave antakse muule sobivale lapse nimetatud täiskasvanule, kelle pädev asutus on sellisena heaks kiitnud, kui kõnealuse teabe andmine vanemliku vastutuse kandjale

- a) oleks vastuolus lapse parimate huvidega;
- b) ei ole võimalik, sest pärast mõistlike pingutuste tegemist ei ole vanemliku vastutuse kandjat leitud või tema isik ei ole teada;
- c) võib objektiivsete ja faktiliste asjaolude alusel kriminaalmenetlust oluliselt kahjustada.

Kui laps ei ole nimetanud muud sobivat täiskasvanut või kui lapse nimetatud täiskasvanu ei ole pädevale asutusele vastuvõetav, määrab pädev asutus lapse parimaid huvisid arvesse võttes muu isiku ning annab teabe talle. Nimetatud isik võib olla ka laste kaitse või heaolu eest vastutava asutuse või muu institutsiooni esindaja.

3. Kui lõike 2 punkti a, b või c kohaldamise alused ära langevad, tuleb igasugune teave, mille laps artikli 4 kohaselt saab ja mis on menetluse käigus endiselt asjakohane, edastada vanemliku vastutuse kandjale.

Artikkel 6

Kaitsja abi

1. Lapsel, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, on õigus kaitsjale kooskõlas direktiiviga 2013/48/EL. Seda õigust ei piira ükski käesoleva direktiivi ega eelkõige käesoleva artikli säte.

2. Liikmesriigid tagavad, et kooskõlas käesoleva artikliga aitab last kaitsja, et tal oleks võimalik oma kaitseõigust tõhusalt kasutada.

3. Liikmesriigid tagavad, et kaitsja aitab last ilma põhjendamatu viivitusega niipea, kui lapsele on teatatud, et ta on kahtlustatav või süüdistatav. Igal juhul abistab kaitsja last alates järgmisest ajast, vastavalt sellele, milline neist saabub varem:

- a) enne, kui teda küsitleb politsei või muu õiguskaitseasutus;
- b) siis, kui uurimis- või muud pädevad asutused teevad uurimis- või muid tõendite kogumise toiminguid kooskõlas lõike 4 punktiga c;
- c) põhjendamatu viivitusega pärast vabaduse võtmist;
- d) aegsasti enne seda, kui ta ilmub kriminaalasjades pädeva kohtu ette, kui ta on saanud kutse nimetatud kohtu ette ilmuda.

4. Kaitsja abi hõlmab järgmist:

- a) liikmesriigid tagavad, et lapsel on õigus suhelda ja kohtuda privaatsetl seda esindava kaitsjaga, sealhulgas enne seda, kui teda küsitleb politsei või muu õiguskaitseasutus;
- b) liikmesriigid tagavad, et kaitsja abistab last küsitlemise ajal ja et kaitsja saab küsitlemises tõhusalt osaleda. Selline osalemine toimub kooskõlas liikmesriigi õiguses sätestatud menetlustega, tingimusel et need menetlused ei piira asjaomase õiguse tõhusat või sisulist kasutamist. Kui kaitsja osaleb küsitlemisel, dokumenteeritakse asjaolu, et selline osalemine toimus, kasutades liikmesriigi õigusega kooskõlas olevat dokumenteerimiskorda;

c) liikmesriigid tagavad, et kaitsja abistab last vähemalt järgmiste uurimis- või tõendite kogumise toimingute juures, kui need toimingud on sätestatud liikmesriigi õiguses ja kui kahtlustatav või süüdistatav peab asjaomase toimingu juures olema või võib seal olla:

- i) äratundmiseks esitamine,
- ii) vastastamine,
- iii) uurimiseksperiment.

5. Liikmesriigid austavad lapse ja tema kaitsja vahelise suhtluse konfidentsiaalsust, kui laps kasutab käesolevas direktiivis sätestatud õigust kaitsjale. Selline suhtlus hõlmab kohtumisi, kirjavahetust, telefonivestlusi ja liikmesriigi õiguses lubatud muid suhtlusvorme.

6. Tingimusel, et see on kooskõlas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, võivad liikmesriigid lõikes 3 sätestatud kohustustest erandi teha, kui kaitsja abi ei ole kriminaalasja asjaolusid arvestades proportsionaalne, arvestades väidetava kuriteo raskust, asja keerukust ja meetmeid, mida sellise kuriteo puhul saab võtta, mida tuleb mõista nii, et alati tuleb esikohale seada lapse parimad huvid.

Liikmesriigid tagavad igal juhul, et kaitsja abistab last järgmistes olukordades:

- a) kui ta tuuakse pädeva kohtu või kohtuniku ette, et otsustada vahi all pidamise üle menetluse mis tahes staadiumis käesoleva direktiivi kohaldamisala raames, ja
- b) vahistamise ajal.

Lisaks tagavad liikmesriigid, et vabaduse võtmist ei mõisteta kriminaalkaristusena, välja arvatud juhul, kui kaitsja on abistanud last viisil, et ta on saanud tõhusalt oma kaitseõigust kasutada, ning igal juhul ülekuulamise ajal kohtuistungil.

7. Kui kooskõlas käesoleva artikliga peab kaitsja last küsitlemise ajal abistama, kuid kaitsjat ei ole kohal, lükkavad pädevad asutused lõike 4 punktis c osutatud lapse küsitlemise või muu uurimis- või tõendite kogumise toimingu edasi mõistlikuks ajavahemikuks, et ära oodata kaitsja saabumist, või korraldada lapsele kaitsja, kui laps ei ole kaitsjat nimetanud.

8. Liikmesriigid võivad erandjuhtudel ja üksnes kohtueelses staadiumis teha lõikes 3 sätestatud õiguste kohaldamisest ajutise erandi sellises ulatuses, mis on kriminaalasja konkreetseid asjaolusid arvestades põhjendatud ühe või enama järgmise kaaluka põhjusega:

- a) kui on kiireloomuline vajadus hoida ära tõsiseid negatiivseid tagajärgi isiku elule, vabadusele või füüsilisele puutumatusse;
- b) kui uurimisasutuste viivitamatu tegutsemine on hädavajalik selleks, et hoida ära olulist kahju kriminaalmenetlusele raskes kuriteos.

Liikmesriigid tagavad, et pädevad asutused võtavad käesoleva lõike kohaldamisel arvesse lapse parimaid huvisid.

Käesoleva lõike kohase otsuse viia küsitlemine läbi kaitsja juuresolekuta võib teha üksnes igal üksikul juhul eraldi õigusasutus või muu pädev asutus tingimusel, et otsust on võimalik kohtus läbi vaadata.

Artikkel 7

Õigus individuaalsele hindamisele

1. Liikmesriigid tagavad, et võetakse arvesse laste erivajadusi kaitse, hariduse, koolituse ja ühiskonda lõimumise vallas.

2. Selleks viiakse läbi kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste individuaalne hindamine. Individuaalse hindamise käigus võetakse eeskätt arvesse lapse isiksust ja küpsust, lapse majanduslikku, sotsiaalset ja perekondlikku tausta ning lapse võimalikku erilist kaitsetust.
3. Individuaalse hindamise ulatus ja üksikasjad võivad varieeruda sõltuvalt kriminaalasja asjaoludest, meetmetest, mida võidakse võtta, kui laps mõistetakse väidetavas kuriteos süüdi, ning sellest, kas lapse kohta on hiljuti individuaalne hindamine läbi viidud.
4. Individuaalse hindamise eesmärk on kooskõlas asjaomase liikmesriigi dokumenteerimiskorraga teha kindlaks ja dokumenteerida selline teave lapse isikuomaduste ja olukorra kohta, millest pädeval asutusel võib olla abi, kui ta
 - a) määrab kindlaks, kas lapse suhtes tuleb võtta erilisi kaitseabinõusid;
 - b) hindab lapsele kohaldatavate võimalike ennetusmeetmete asjakohasust ja tõhusust;
 - c) teeb mis tahes otsuseid või toiminguid kriminaalmenetluses, sealhulgas karistuse mõistmisel.
5. Individuaalne hindamine viiakse läbi menetluse võimalikult varases staadiumis ja lõiget 6 arvesse võttes enne süüdistuse esitamist.
6. Kui individuaalset hindamist ei ole läbi viidud, võidakse süüdistus ikkagi esitada, kui see vastab lapse parimatele huvidele ning tingimusel, et individuaalse hindamise tulemused peaksid igal juhul olema kättesaadavad kohtuistungil ülekuulamise alguseks.
7. Individuaalsesse hindamisse kaasatakse aktiivselt ka laps. Individuaalse hindamise viivad läbi kvalifitseeritud isikud, kasutades võimalikult ulatuslikult multidistsiplinaarset lähenemisviisi, kaasates asjakohasel juhul artiklites 5 ja 15 osutatud vanemliku vastutuse kandja või muu sobiva täiskasvanu ja/või erialaspetsialisti.
8. Kui individuaalse hindamise aluseks olevad asjaolud oluliselt muutuvad, tagavad liikmesriigid, et individuaalset hinnangut kriminaalmenetluse käigus uuendatakse.
9. Liikmesriigid võivad teha individuaalse hindamise kohustusest erandi, kui selline erand on kriminaalasja asjaolusid arvestades vajalik, kui see on kooskõlas lapse parimate huvidega.

Artikkel 8

Õigus arstlikule kontrollile

1. Liikmesriigid tagavad, et lastel, kellelt võetakse vabadus, on õigus arstlikule kontrollile ilma põhjendamatu viivitusega, et hinnata eelkõige tema üldist vaimset ja füüsilist seisundit. Arstlik kontroll on võimalikult mitteinvasiivne ja selle viib läbi arst või muu kvalifitseeritud spetsialist.
2. Arstliku kontrolli tulemusi võetakse arvesse, kui hinnatakse, kas last saab küsitleda või kas ta on võimeline osalema muudes uurimis- või tõendite kogumise toimingutes või mis tahes abinõudes, mida lapse suhtes on võetud või kavatakse võtta.
3. Selline arstlik kontroll viiakse läbi kas pädevate asutuste algatusel, eelkõige juhul, kui lapse konkreetsed tervisenäitajad selliseks kontrolliks alust annavad, või järgmise isiku taotlusel:
 - a) laps;
 - b) artiklites 5 ja 15 osutatud vanemliku vastutuse kandja või muu asjakohane täiskasvanu;
 - c) lapse kaitsja.

4. Arstliku kontrolli järeldused dokumenteeritakse kirjalikult. Vajaduse korral osutatakse meditsiinilist abi.
5. Liikmesriigid tagavad, et vajaduse korral viiakse läbi täiendav arstlik kontroll.

Artikkel 9

Küsitlemise audiovisuaalne salvestamine

1. Liikmesriigid tagavad, et kui politsei või muu õiguskaitseasutus küsitleb last kriminaalmenetluses, siis salvestatakse see audiovisuaalselt, kui see on kriminaalasja asjaolusid arvestades proportsionaalne, võttes muu hulgas arvesse seda, kas kaitsja viibib juures ja kas lapselt võetakse vabadus, tingimusel et alati võetakse arvesse lapse parimaid huvisid.
2. Kui küsitlemist ei salvestata audiovisuaalselt, tuleb see salvestada muul asjakohasel viisil, näiteks kirjalikus protokollis, mida saab kontrollida.
3. Käesolev artikkel ei piira võimalust esitada küsimusi ainult selleks, et tuvastada lapse isik, ilma audiovisuaalse salvestamiseta.

Artikkel 10

Vabaduse võtmise piiramine

1. Liikmesriigid tagavad, et lapselt võetakse vabadus menetluse mis tahes staadiumis võimalikult lühikeks ajaks. Asjakohaselt tuleb arvesse võtta lapse vanust ja individuaalset olukorda ning kriminaalasja konkreetseid asjaolusid.
2. Liikmesriigid tagavad, et lastelt võetakse vabadus, iseäranis kui rakendatakse vahi all pidamist, vaid viimase abinõuna. Liikmesriigid tagavad, et vahi all pidamine põhineb põhjendatud otsusel, mida saab kohtus läbi vaadata. Kohus vaatab korrapäraselt ja mõistlike ajavahemike järel selle otsuse läbi kas *ex officio* või lapse, lapse kaitsja või sellise õigusasutuse taotlusel, mis ei ole kohus. Ilma et see piiraks kohtulikku sõltumatust, tagavad liikmesriigid, et käesoleva lõike kohased otsused võetakse vastu ilma põhjendamatu viivitusega.

Artikkel 11

Alternatiivsed meetmed

Liikmesriigid tagavad, et kui võimalik, rakendavad pädevad asutused vahi all pidamisele alternatiivseid meetmeid (alternatiivsed meetmed).

Artikkel 12

Erikohtlemine vabaduse võtmise korral

1. Liikmesriigid tagavad, et kinnipeetavaid lapsi hoitakse täiskasvanutest lahus, välja arvatud juhul, kui see ei ole lapse parimates huvides.

2. Liikmesriigid tagavad ühtlasi, et politsei poolt kinnipeetud lapsi hoitakse täiskasvanutest lahus, välja arvatud juhul,
 - a) kui leitakse, et lapse eraldamata jätmine on lapse parimates huvides, või
 - b) kui erakorralistel asjaoludel ei ole võimalik seda teha, tingimusel et lapsi hoitakse koos täiskasvanutega viisil, mis on kooskõlas lapse parimate huvidega.
3. Ilma et see piiraks lõike 1 kohaldamist, näevad liikmesriigid juhul, kui kinnipeetav laps saab 18-aastaseks, ette võimaluse hoida kõnealust isikut jätkuvalt teistest täiskasvanud kinnipeetavatest lahus, kui see on põhjendatud, võttes arvesse asjaomase isiku olukorda, ning kui see on kooskõlas kõnealuse isikuga koos kinnipeetavate laste parimate huvidega.
4. Ilma et see piiraks lõike 1 kohaldamist ja võttes arvesse lõiget 3, võib last kinni pidada koos noorte täiskasvanutega, välja arvatud juhul, kui see ei ole lapse parimates huvides.
5. Lapse vahi all pidamise korral võtavad liikmesriigid tarvitusele asjakohased abinõud, et
 - a) hoida tema tervist ning tagada tema füüsiline ja vaimne areng;
 - b) tagada tema õigus haridusele ja koolitusele, sealhulgas kui lapsel on füüsiline või sensoorne puue või õpiraskused;
 - c) tagada, et ta saab tõhusalt ja korrapäraselt kasutada oma õigust pereelule;
 - d) tagada juurdepääs programmidele, mis edendavad tema arengut ja tema tulevast taaslõimumist ühiskonda, ja
 - e) tagada tema usu- ja veendumusvabaduse austamine.

Kooskõlas käesoleva lõikega võetavad meetmed on vahi all pidamise kestust arvestades proportsionaalsed ja sobivad.

Esimese lõigu punkte a ja e kohaldatakse ka muude vabaduse võtmist hõlmavate olukordade puhul kui vahi all pidamine. Võetavad meetmed on vabaduse võtmise olukorra kestust arvestades proportsionaalsed ja sobivad.

Esimese lõigu punkte b, c ja d kohaldatakse muude vabaduse võtmist hõlmavate olukordade kui vahi all pidamise puhul ainult sellises ulatuses, mis on sellise olukorra olemust ja kestust arvestades sobiv ja proportsionaalne.

6. Liikmesriigid püüavad tagada, et lapsed, kellelt võetakse vabadus, saavad võimalikult kiiresti kohtuda vanemliku vastutuse kandjaga, juhul kui selline kohtumine ei lähe vastuollu uurimisalaste ja operatiivsete nõuetega. Käesolev lõige ei piira muu sobiva täiskasvanu nimetamist või määramist artikli 5 või 15 kohaselt.

Artikkel 13

Kriminaalasja õigeaegne ja hoolikas menetlemine

1. Liikmesriigid võtavad kõik asjakohased meetmed tagamaks, et lapsi puudutavat kriminaalmenetlust toimetatakse kiireloomulisena ja nõuetekohase hoolega.
2. Liikmesriigid võtavad asjakohased meetmed tagamaks, et lapsi koheldakse alati nende väärrikust kaitsval viisil ning vastavalt nende vanusele, küpsusele ja arusaamisvõimele ning pidades silmas erivajadusi, sealhulgas suhtlemisraskusi, mis neil võivad olla.

*Artikkel 14***Õigus eraelu puutumatus kaitstmisele**

1. Liikmesriigid tagavad, et laste eraelu puutumatus on kriminaalmenetluses kaitstud.
2. Selleks sätestavad liikmesriigid, et lastega seotud kohtuistungid on üldjuhul kinnised, või lubavad kohtutel või kohtunikel sellised kohtuistungid kinniseks kuulutada.
3. Liikmesriigid võtavad asjakohased meetmed tagamaks, et artiklis 9 osutatud salvestisi ei levitata avalikult.
4. Liikmesriigid ergutavad meediat võtma käesolevas artiklis seatud eesmärkide saavutamiseks eneseregulatsiooni meetmeid, austades seejuures sõna- ja teabevabadust ning meediavabadust ja meedia mitmekesisust.

*Artikkel 15***Lapse õigus sellele, et teda saadab menetluse käigus vanemliku vastutuse kandja**

1. Liikmesriigid tagavad, et lapsel on õigus sellele, et kohtuistungil, mis teda puudutab, saadab teda vanemliku vastutuse kandja.
2. Lapsel on õigus sellele, et teda saadab tema nimetatud muu sobiv täiskasvanu, kelle pädev asutus on sellisena heaks kiitnud, juhul kui last saatva vanemliku vastutuse kandja kohalviibimine kohtulikul arutelul
 - a) oleks vastuolus lapse parimate huvidega,
 - b) ei ole võimalik, sest pärast mõistlike pingutuste tegemist ei ole vanemliku vastutuse kandjat leitud või tema isik ei ole teada, või
 - c) kui see võib objektiivsete ja faktiliste asjaolude alusel kriminaalmenetlust oluliselt kahjustada.

Kui laps ei ole nimetanud muud sobivat täiskasvanut või kui lapse nimetatud täiskasvanu ei ole pädevale asutusele vastuvõetav, määrab pädev asutus lapse parimaid huvisid arvesse võttes lapse saatjaks muu isiku. Nimetatud isik võib olla ka laste kaitse või heaolu eest vastutava asutuse või muu institutsiooni esindaja.

3. Kui lõike 2 punkti a, b või c kohaldamise aluseid enam ei ole, on lapsel õigus, et vanemliku vastutuse kandja saadab teda ka kõigil järgnevatel kohtuistungitel.
4. Lisaks lõikes 1 sätestatud õigusele tagavad liikmesriigid, et lapsel on õigus sellele, et vanemliku vastutuse kandja või muu lõikes 2 osutatud sobiv täiskasvanu saadab teda muudel menetluse staadiumidel kui kohtulik arutelu, kus laps kohal viibib, juhul kui pädev asutus on seisukohal, et
 - a) asjaolu, et kõnealune isik teda saadab, on lapse parimates huvides ja
 - b) kõnealuse isiku juuresolek ei takista kriminaalmenetlust.

Artikkel 16

Lapse õigus viibida isiklikult kohtulik arutelul ja sellele osaleda

1. Liikmesriigid tagavad, et lapsel on õigus viibida kohtulik arutelul, ning võtavad kõik asjakohased meetmed, et võimaldada tal kohtulik arutelul tulemuslikult osaleda, sealhulgas andes talle võimaluse olla ärakuulatud ja avaldada arvamust.
2. Liikmesriigid tagavad, et lapsel, kes ei viibinud kohtulik arutelul, on õigus uuele kohtulikule arutelule või muule õiguskaitsevahendile, kooskõlas direktiiviga (EL) 2016/343 ja vastavalt selles sätestatud tingimustele.

Artikkel 17

Euroopa vahistamismäärusega seotud menetlus

Liikmesriigid tagavad, et artiklites 4, 5, 6, 8, 10–15 ja artiklis 18 osutatud õigusi kohaldatakse lapsele, kelle üleandmist taotletakse, *mutatis mutandis*, kui ta Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluse raames määrust täitvas liikmesriigis vahi alla võetakse.

Artikkel 18

Õigus õigusabile

Liikmesriigid tagavad, et nende õigusabi reguleeriv riigisisene õigus kindlustab selle, et vastavalt artiklile 6 on õigust kaitsjale võimalik tõhusalt kasutada.

Artikkel 19

Õiguskaitsevahendid

Liikmesriigid tagavad, et lapsele, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, ja lapsele, kes on isik, kelle üleandmist taotletakse, on riigisiseses õiguses ette nähtud tõhus õiguskaitsevahend juhuks, kui rikutakse tema käesolevast direktiivist tulenevaid õigusi.

Artikkel 20

Koolitus

1. Liikmesriigid tagavad, et õiguskaitseasutuste ning kinnipidamisasutuste töötajaid, kes tegelevad lastega seotud juhtumitega, koolitatakse asjakohasel tasemel, mis vastab nende kokkupuutele lastega, laste õiguste, sobivate küsitlemisvõtete, lapse psühholoogia ja suhtlemise teemal lapsele kohandatud keeles.
2. Ilma et see piiraks kohtute sõltumatust ja kohtusüsteemi korralduse erisusi liikmesriikides ning austades kohtunike ja süüdistajate koolitamise eest vastutavate isikute rolli, võtavad liikmesriigid asjakohaseid meetmeid tagamaks, et kohtunikel ja süüdistajatel, kes tegelevad lastega seotud kriminaalmenetlustega, oleks selles valdkonnas eripädevus, tõhus juurdepääs erikoolitusele, või mõlemad.

3. Kohtulikku sõltumatust ja kaitsjate koolitamise eest vastutavate isikute rolli austades võtavad liikmesriigid asjakohaseid meetmeid, et edendada lõikes 2 osutatud erikoolituse korraldamist kaitsjatele, kes tegelevad lastega seotud kriminaalmenetlustega.

4. Liikmesriigid toetavad oma avalike teenuste või lapsi toetavate organisatsioonide rahastamise kaudu algatusi, mis võimaldavad saada isikutel, kes pakuvad lastele tugiteenuseid ja taastava õigusemõistmise teenuseid, piisavat asjakohast koolitust, et suhelda lastega ja järgida kutsenõudeid tagamaks, et selliseid teenuseid pakutakse erapooletult, lugupidavalt ja professionaalselt.

Artikkel 21

Andmete kogumine

Liikmesriigid saavad 11. juuniks 2021 ja pärast seda iga kolme aasta järel komisjonile kättesaadavad andmed käesolevas direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta.

Artikkel 22

Kulud

Liikmesriigid kannavad artiklite 7, 8 ja 9 kohaldamisel tekkivad kulud, olenemata menetluse tulemusest, välja arvatud juhul, kui artikli 8 kohaldamisest tulenevad kulud katab ravikindlustus.

Artikkel 23

Kaitse taseme säilitamine

Ühtki käesoleva direktiivi sätet ei tohi tõlgendada viisil, mis piiraks selliseid õigusi või menetluslikke tagatisi või mis looks erandi sellistest õigustest või menetluslikest tagatistest, mis hartas, konventsioonis või rahvusvahelise õiguse muudes asjakohastes sätetes, iseäranis ÜRO lapse õiguste konventsioonis, või mis tahes liikmesriigi õiguses on paremini kaitstud.

Artikkel 24

Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 11. juuniks 2019. Liikmesriigid teatavad sellest viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nendesse normidesse või nende normide ametliku avaldamise korral nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastu võetud põhiliste õigus- ja haldusnormide teksti.

*Artikkel 25***Aruanne**

Komisjon esitab hiljemalt 11. juuniks 2022 Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande, milles hinnatakse, millises ulatuses on liikmesriigid võtnud käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikke meetmeid, sealhulgas hinnang artikli 6 kohaldamise kohta, ning millele lisatakse vajaduse korral seadusandlikud ettepanekud.

*Artikkel 26***Jõustumine**

Käesolev direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

*Artikkel 27***Adressaadid**

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele kooskõlas aluslepingutega.

Strasbourg, 11. mai 2016

Euroopa Parlamendi nimel
president
M. SCHULZ

Nõukogu nimel
eesistuja
J. A. HENNIS-PLASSCHAERT
